

Вітчизняна наука в умовах наздогоняючої модернізації 1920–1930 років: питання методології дослідження

Розглядаються методологічні аспекти дослідження розвитку вітчизняної науки у 20–30-х роках ХХ ст. та аналізуються негативні наслідки втручання партійних і державних структур у цей процес в умовах наздоганяючої модернізації.

Ключові слова: модернізація, науково-технічна політика, соціальна історія науки, наукова організація праці, акселерація, кумулятивність, преціонізм.

Час розвитку вітчизняної науки, що припав на період між двома великими війнами (1921–1939 рр.), яскраво віддзеркалив зростаючу динаміку соціального розвитку, тектонічні зрушення як у світоглядних засадах, так і у техніко-технологічних можливостях, що зробили науку (як прикладну, так і фундаментальну) вирішальним чинником конкурентоспроможності у стратегічному змаганні світових держав-лідерів. Ці майже два десятиліття містять у собі водночас як масштабні досягнення, здійснені українськими вченими, так і драматичні випробування, які випали на долю багатьох науковців, що постраждали внаслідок сталінських репресій. Ще не закінчився період післявоєнної відбудови країни, а більшовицько-радянське керівництво поставило на порядок денний амбітні завдання якнайшвидшого здійснення мобілізаційної модернізації «наздоганяючого» типу. Було цілком зрозумілим, що промисловий переворот, який почав здійснюватися в Російській імперії ще з 30–40-х років ХІХ ст., так і не набув цілком завершеного характеру. СРСР залишався на середину 20-х років країною переважно аграрною, малописьменною, що ставило під загрозу його долю у якості «першої в світі держави робітників і селян» у майбутніх військово-політичних конфліктах. Отже, задля утримання геополітичної (а не тільки ідеологічної) конкурентоспроможності Радянському Союзу було конче необхідно здійснити низку швидких перетворень, які б надали змогу індустріалізувати виробництво, створити (чи модернізувати) ключові галузі, що мали оборонне значення, наблизити науку до вимог сучасної технології (втім, як і навпаки), докорінним чином реорганізувати (революціонізувати) підготовку військових та виробничих кадрів тощо.

Усе це вимагало по-новому оцінити як статус науки у суспільстві, так і засади науково-технічної і кадрової політики в державі. На ці виклики було необхідно шукати і знаходити адекватні відповіді в умовах

обмеженого часу, коли будь-які зволікання і прорахунки загрожували не тільки цивілізаційним відставанням, а й цілковито реальними поразками у суперництві з ідеологічними (і геополітичними) супротивниками.

Якою ж мірою знайдені відповіді були єдино можливими і адекватними? Чи існували альтернативи тим рішенням, які були впроваджені в життя? Пошуки відповіді на ці та інші дотичні запитання вимагають відповідних теоретико-методологічних підходів та узагальнень, які дозволили б сформуванню системне бачення соціальної історії української науки у зазначений період.

Різні аспекти поставленої проблеми досліджувалися у працях таких вітчизняних і зарубіжних вчених як Н.Полонська-Василенко, В.Петров, С.Підгайний, С.Кульчицький, В.Литвин, Ю.Шаповал, О.Реєнт, О.Рубльов, О.Білокінь, В.Даниленко, Г.Касьянов, Г.Костюк, З.Лихолобова, Л.Новохатько, В.Нікольський, Н.Литвин, В.Онопрієнко, С.Федюкін, В.Полев, В.Веселов, В.Іноземцев, Ю.Ємельянов, В.Соскін, Т.Гунчак, І.Білас, М.Восленський, В.Хорос, Л.Гордон, Е.Клопов, А.Авторханов, Н.Верт, Р.Конквест, Е.Карр, Р.Пайпс, С.Кара-Мурза та ін. В їхніх працях розглянуто загальний суспільно-політичний контекст розвитку українського суспільства у міжвоєнний період, умови розвитку науки та наукової інтелігенції України. Разом з тим соціальна історія української науки (історія науки як соціального інституту) практично не досліджувалася.

Ось чому метою запропонованої статті став розгляд основних теоретико-методологічних засад дослідження історії української науки у 1921–1939 роках.

Перш за все соціальна історія науки передбачає розгляд її розвитку як особливого соціального інституту, покликаного виконувати пізнавально-освітні функції. Парадигмальна вимога такого бачення науки – розглядати її у широкому контексті суспільно-політичних і духовно-ідеологічних впливів. Для зазначеного періоду мається на увазі не тільки формуючий (не меншою мірою й деформуючий) і контролюючий вплив, що чинився на науку з боку радянської держави, але й зворотній. Принаймні з середини ХІХ ст. наука дедалі більше ставала певним ментально-ціннісним еталоном, критерії якого поширювалися на самі засади світогляду у найширшому розумінні, а не тільки у загальному процесі раціоналізації та секуляризації свідомості, започаткованому науковими революціями і традицією європейського Просвітництва.

Для Радянського Союзу і комуністичної ідеології (особливо в її тодішньому глобально-експансіоністському варіанті) наука відіграла надзвичайно важливу роль в обґрунтуванні закономірності як тих процесів, що вже відбулися, так і тих перспектив, які свавільно (з тією чи іншою мірою наближеності до реалій) окреслювалися комуністичними ватажками. Беззаперечним фактом вважалося, що СРСР на основі «наукового комунізму» та досягнень сучасної науки вже перейшов на принципово інший – найвищий по відношенню до будь-яких тодішніх держав і народів – щабель розвитку, на якому подолані стихійність і кризовість та відсутнє місце таким речам, як непередбачуваність розвитку, хаос, конкуренція і приватна ініціатива (з її хижацьким присмаком) тощо.

Як відомо, наука має більш жорстку внутрішню ненасильницьку владу над людиною, ніж релігія. Відкидання будь-ким наукових даних примушує оточуючих ставитися до такої людини з підозрою [1,347–348].

Ось чому саме наука була покликана дати вищу і безсумнівну санкцію на сходження і перемогу комунізму – санкцію, «обґрунтовану» та побудовану на всебічному аналізі усіх тенденцій світового розвитку з урахуванням досвіду історії. Відповідно треба розуміти, що наукова політика радянської держави та більшовицького керівництва завжди мусила перебувати у стресовій суперечності між цими міркуваннями науковості у якості одного з головних критеріїв владної легітимації більшовицького режиму (і проваджуваної поточної політики) і необхідністю мати справу з реальним науковим співтовариством в усій його багатоманітності й критичній (за визначенням, якщо вести мову про справжніх вчених) налаштованості по відношенню до режиму, еліта якого була далекою від ідеалів освіченості та елементарної людської порядності.

Так чи інакше, час конче вимагав свідомого прискорення соціального розвитку, вироблення і акумулювання соціальних технологій, які ініціювали б та всебічно стимулювали організаційно–управлінські, кадрові, ментально–духовні (оскільки поступово унеможлилювалися ідеологічні) зміни, що були усвідомленим імперативом для СРСР, змушеного здійснювати завдання модернізації, маскуючи їх під досить незграбними гаслами «побудови основ соціалізму». Не підлягає сумніву, що переважна більшість вказаних завдань принципово не могла бути успішно виконаною без відповідної уваги до науки та її можливостей.

Наукова діяльність, особливо інституціоналізована, чітко організована на державному рівні, змінює самі основи суспільного життя, впливаючи на життєвий ритм людей, змінюючи характер зайнятості й рівень добробуту, стан здоров'я й тривалість життя, не кажучи вже про стан навколишнього середовища, якість води, повітря, рівень радіації, шуму, пилу тощо. Втілене на практиці й поєднане з технікою і технологією, наукове знання визначає явище, відоме як науково–технічний прогрес. Швидкість («більшовицький наступ») і ефективність («раціоналізація», «науковий підхід», «наукова організація праці») стають не просто показниками функціонування і розвитку соціального організму, а визнаються цінностями та ідеалами – критеріями прогресу. Здатність присвоювати (поглинати) навколишній простір, долати відстані і дистанції (в тому числі й соціальні), руйнувати перешкоди та досягати нових швидкостей – усе це робило індустріально – промислово (капіталістично, приватно – власницьку, споживацьку) цивілізацію «пасіонарною» силою глобального масштабу. Доба наступаючого індустріалізму змінила статус науки та зробила наукове знання затребуваним, безпосередньо сполученим із поняттям прогресу й ефективності. Тут, безумовно, відіграла свою роль привабливість наукової раціональності, критичності й чіткості (строгості) наукового мислення, що мали критеріальну значимість для всієї доби індустріалізації, включаючи період 1921–1939 років, коли мільйони громадян переважно аграрної Російської імперії почали існувати за принципово нових умов – індустріалізації виробництва, урбанізації способу життя, зростання значення стандартизації, раціоналізації, дисципліни й загальної регламентації.

Саме в цей час рельєфно проявляють себе головні характеристики розвитку сучасної науки (у значній мірі ці характеристики застосовні до наукової ситуації розглянутого періоду):

– *акселерація* – безперервне прискорення наукової динаміки, скорочення терміну між висуванням якої–небудь ідеї та її впровадженням у

виробництво, у технологічний цикл, дана риса обумовлена, у свою чергу, постійно зростаючою *відкритістю світового наукового співтовариства, його комунікативною єдністю*, що заглиблюється, і *універсалізмом наукового співтовариства*;

– *кумулятивність* – наукові дослідження, навіть здійснені в різних галузях наукового знання, мають властивість підсилювати взаємну перетворюючу чинність, створювати безсумнівний загальний *резонансний «кумулятивний» ефект* (спочатку здебільшого це був ефект синергійний, спонтанний, згодом – такий, що почав плануватися), що впливає як на загальний процес наукового розвитку, так і на економіку (як найбільш сприйнятливий соціальну підсистему), на суспільство в цілому;

– *прецизизм* – зростаюча *точність наукових досліджень*, здатність учених досягати особливої, неможливої раніше точності й строгості вимірів на дедалі складніших і важливіших рівнях, що створює можливості для створення дедалі ефективніших технологій, проведення більш високотехнологічних експериментів із результатами, які можуть бути відтворені;

– *інтеграція наукового знання* – між науковими напрямками й сферами наукового знання ніколи не існувало непереборної грані, однак саме сучасний рівень наукового знання знаменує собою синтез нового порядку, коли *методи й технології евристичного пошуку збагачують науки в цілому* – технічні науки усе більш активно вбирають у себе досягнення біології, хімічні технології впливають на інженерні науки, на виробництво й дизайн предметів побутового вжитку тощо, внаслідок чого має місце не тільки інтеграція наукового знання як зростаюча плідна міждисциплінарність, але і як *генералізація людської діяльності* при визначальній ролі саме науково-технічної діяльності;

– *комерціалізація наукової діяльності* – її зростаюча співвіднесеність з можливим комерційним ефектом від впровадження у виробництво, здійснення новітніх розробок, що вимагає все більших фінансових вкладень, на які здатні або найбільші бізнес-корпорації, або провідні держави, спроможні витратити значні кошти на наукові дослідження, що можуть принести результат лише з певною долею вирогідності (або ж не принести взагалі); міркування фінансової ефективності роблять сучасну науку різновидом діяльності ризикового характеру і не гарантують обов'язкового досягнення поставленої мети.

Якщо оцінити в цілому наукову політику сталінського режиму у передвоєнні роки, то можна констатувати, що вона була далекою від справжнього розуміння якісно нових рис, ставших притаманними як змісту наукового пошуку, так і організаційно-інституціональним формам, у яких цей пошук здійснювався. Догматичне розуміння планування та громіздка бюрократична система фінансування стояли на заваді пошуковим (венчурним) формам досліджень, тотальне одержавлення гальмувало впровадження гнучких організаційних форм, поступове зведення «залізної завіси» ледь не унеможливило повноцінну наукову комунікацію із закордонними колегами.

Безперечно, влада не могла вигадати якогось іншого шляху управління наукою, ніж повна і беззаперечна централізація. Особливо активно цей процес почав розвиватися з початку 30-х років, а завершився у 1936 році створенням Академії наук СРСР (у якій «розчинилася також і Комакадемія»). Технічні і природничі науки здебільшого були покликані

вирішувати нагальні соціально–економічні завдання, накреслені у партійних планах.

Епохальна технічна революція, яка тривала в Європі вже кілька століть (принаймні, з XVI–XVII ст.) стала підґрунтям для початку науково–технічної революції. Вона ж зумовлювала потребу і конче вимагала певного рівня освіти для масового працівника (потреба, яка особливо гостро відчувалася на машинному виробництві, обладнаному дорогим устаткуванням). Науково–технічна думка кінця XIX – початку XX ст. стимулювала розвиток таких сфер і областей знання, які революціонізували як виробництво, так і повсякденне життя людей, особливо громадян економічно розвинених країн. Мова йде про впровадження конвеєрного виробництва (фордизм), про впровадження основ наукової організації праці й системного наукового менеджменту, революційні зміни в засобах зв'язку (радіо), виникнення авіації, масове впровадження двигуна внутрішнього згоряння й т. ін. Все це разом узятє визначало лідируюче становище у світі тих держав, які зуміли з максимальною повнотою впровадити всі зазначені (і багато інших) досягнення науково–технічної думки й здобутки в галузі освіти, технологій і т.ін. Завдання наздогнати та випередити ці країни й стало метою перших п'ятирічок. З граничною чіткістю відповідні завдання сформулював Сталін у листопаді 1928 року на Пленумі ЦК ВКП (б).

Якщо розглядати сталінську «революцію зверху» як систему модернізаційних заходів, то не можна залишати осторонь відповідні соціальні передумови її (революції) здійснення. З іншого боку, ці соціальні обставини і відносини були й очевидним об'єктом революційної політики (адже метою проголошувалася побудова соціалізму).

Те, що в рамках марксистської ідеології вважалося особливою честю пролетаріату («звільненість» від усього, крім ланцюгів), в умовах масового переходу до індустріального типу цивілізації оберталось розривом традиційних зв'язків, атомізацією людини у псевдоколективах, створенням умов для формування так званої «людини маси» – соціальної бази тоталітаризму. Індустріальний тип суспільства із переважанням одноманітної праці, яка вимагала від людини розвиненості якоїсь однієї групи навичок, із вивільненням певного вільного часу (що є властивим для урбанізованого суспільства) для маси професійно підготовлених, але неосвічених людей (причому здебільшого йдеться про маргіналізовані маси учорашніх селян), із наявністю засобів масової інформації, що дозволяли створювати типові уявлення, відчуття із можливістю повсякденного контролю за думками і поведінкою індивідів, які відверто дискомфортно відчували себе безпорадними іграшками в руках сліпих соціальних сил та жадали об'єднувача–пророка – усе це формувало передумови тоталітарного режиму.

Для аналізу структур і відносин, які існували у такій соціальній системі, треба брати до уваги феномен жорсткої монополії на пізнання і владу, монополії, яка належала одному суб'єкту – керівній партії та її ватажку – носіям єдиного вірного і всемогутнього вчення. Навіть сам тип виробничих відносин «задавався» правлячою партією на основі критеріїв «соціалістичності», які, у свою чергу, були зумовлені не стільки міркуваннями економічної доцільності, скільки ідеологічними постулатами [2,25]. Відповідно, усе це зумовлювало як особливий статус суспільно–гуманітарних наук із їхньою близькістю до ідеологічних під-

валин, так і граничне спотворення цих наук, перетворення їх на систему обслуговування потреб режиму, на виконання майже виключно апологетичних функцій.

Здійснення всебічної індустріально–центрованої модернізації соціально–економічного організму вимагало від влади цілеспрямованої руйнації усіх перешкод на шляху перетворень – причому перш за все йшлося про перешкоди інституціонального характеру, успадковані від попереднього режиму, а якщо казати ширше – від військово–феодалної монархії та аграрно–індустріальної цивілізації традиційного типу.

Партійно–радянський технократизм (тісно поєднаний з усіма компонентами тоталітарного організму) намагався «звільнити» соціум від того, що робить його повноцінним і органічним соціумом, що «гальмує» його розвиток у напрямку, яку тоталітарна верхівка вважає правильним і бажаним. Саме про це блискуче пише В.В. Налімов у своїй книзі спогадів: «... В ті роки (*йдеться про країну рад наприкінці 20–х – на початку 30–х рр.* – В.Т.) країна була спрямована на те, щоб здійснити низку перетворень, необхідних для створення світлого майбутнього, яке відповідало новим ідеалам:

(1) Деселянзацію (визволення суспільства від прив'язаності до землі).

(2) Деінтелігентизацію (визволення суспільства від тягаря критичної думки).

(3) Декупеціяцію (визволення суспільства від приватного підприємництва).

(4) Дерелігіонізацію (визволення суспільства від ненаукової духовності).

(5) Денаціоналізацію (визволення суспільства від тягаря різнонаціонального укладу життя)» [3,80].

Отже, з метою здійснення індустріальної мілітарної модернізації сталінський режим насправді здійснив системну «емансипацію» державного тоталітарного Левіафана від живої тілесності соціального, від спонтанної непередбачуваності і людської непуцячості – із усіма притаманними їм моральними стражданнями, непослідовністю, рефлексією, вкоріненістю у минулому і мрійливим зануренням у майбутнє.

До головних п'яти «де–», згаданих у В.В.Налімова, можна було б додати і деприватизацію і деперсоналізацію, деісторизацію (звільнення від гальмівної сили історичної пам'яті, «манкуртизація» народу, який в процесі цього і народом перестає бути), деморалізацію (звільнення від наївних «дурниць і комплексів», які стають на заваді виконанню спущених зверху директив) тощо.

Стає цілком зрозумілою нищівна характеристика сталінської соціальної політики, яку дав у своїй праці «Українська інтелігенція – жертва більшовицького терору» український історик В.Петров: «В основі політичної доктрини (*більшовизму.* – В.Т.) ... лежала химерна й жорстока теза, що тільки через антисоціальні заходи можна досягти соціальних наслідків. Соціальне мусило стати досягненням майбутнього. На долю сучасного припадало антисоціальне. В основі (*більшовизму* – В.Т.) лежало не ствердження, а негачія, не творчий дух миру, а нищівна тенденція заперечення, покликаною стати загальним. Провідною метою соціальної політики більшовизму у відношенні до селянства було не поліпшення економічного положення цього останнього, а навпаки, піді-

рвання, не надання землі, а навпаки, вилучення, не зміцнення селянства, а навпаки, економічна руйнація селянства і відповідно до того орієнтація на безгосподарного, господарчо малоцінного селянина (...). Ліквідацію протилежності між робітниками фізичної і розумової праці більшовизм обернув на ліквідацію робітників розумової праці... Країні було одрубано голову (...). До побудови безкласового суспільства більшовизм простував через океани людської крові. Гасло знищення розумілося в усій нещадній і лютий нагоді цього слова. Соціальна політика більшовизму носила анти-соціальний характер» [4,185].

Усі вказані напрямки нищення органічного соціального були властиві більшовицькій політиці й у ставленні до науки та наукової корпорації. Наукову інтелігенцію намагалися відірвати від традицій народу, від землі і рідної історії, інтелігенцію свідомо нищили як особливий соціальний стан зі специфічною ментальністю та високими моральними чеснотами – перетворюючи її на «прошарок». Разом з усім цим не можна забувати про слушне зауваження Б.Хазанова, який писав: «революція, у підготовці якої інтелігентам належала настільки важлива роль, стала самоспаленням російської інтелігенції» [5,640]. Ясна річ, що ці слова значною мірою можуть бути поширені й на українську інтелігенцію.

Якщо звернутися до якісно значимих характеристик інтелігенції як соціальної верстви, то одразу кидається у вічі багатоманітність її визначень і тлумачень. Безперечно, для визначення інтелігенції як такої може бути аргументовано запропоновано досить багато критеріїв. Для завдань нашого дослідження важливо вказати не тільки на формальні ознаки належності до освіченого класу (йдеться про освітній ценз – наявність вищої освіти) чи характер професійної діяльності (інтелігенція як категорія людей, що отримує засоби існування з допомогою продажу своїх інтелектуальних сил і здібностей або їхніх продуктів) [6].

1. Для російської духовної традиції інтелігенцію вважали носієм розвиненої самосвідомості, уособленням морального максималізму та етосу боргу (по відношенню до народу, до справи, до держави у вищому розумінні слова тощо). Відповідно, для самоідентифікації представників інтелігенції (що підтверджують численні свідчення сучасників) мало неабияке значення зберігати

2. Незалежність думки, власну моральну автономію, керуватися у суспільних справах власним розумом і мати можливість критично і неупереджено висловлюватися щодо можновладців. Як слушно вказувала В.Лейкіна–Свірська, досить поширеним серед освічених кіл вважалося розуміння інтелігенції як прогресивного «цвіту нації», найбільш цінної і активної верстви суспільства [7,5].

Зрозуміло, що численні заходи, спрямовані як на формування нової, радянської («трудової») інтелігенції, так і на підкорення (руйнацію) представників старої інтелігенції, мали на меті викорінення небажаних для режиму характерологічних рис інтелігенції, перетворення її скоріше на різновид радянських службовців, які в усьому мали залежати від держави і уособлювати цілковиту лояльність. Свого часу М.Фуко, міркуючи про риси, що відрізняють інтелектуалів, вказував, зокрема, на особливу політичну роль істини в суспільстві [8,207]. У радянському суспільстві істину неподільно монополізувала партія, позбавивши науковців і філософів права безкарно шукати якусь іншу, власну істину.

Загальний дух примітивного індустріального механіцизму більшовицькі ватажки поширювали і на виховання нової інтелігенції. М.Бухарін прямо казав: «Так, ми будемо штампувати інтелігентів, будемо виробляти їх, немов на фабриці» [9,53].

Інтелігенція не може бути нетворчою [10,19], але умови життя і творчості у країні Рад мало сприяли неутисненій творчості. Очевидно, влада у своїй послідовно проваджуваній політиці антиінтелектуалізму робила ставку на комуністичних висуванців – людей, нерідко позбавлених будь-яких інших талантів, крім «більшовицької пильності» у пошуках опозиціонерів і прихованих ворогів.

В цілому наукова політика більшовицького керівництва у 1920–30-ті роки зуміла забезпечити певний режим «регульованого сприяння» для розвитку науки, що досягалось як заходами безпосереднього втручання, так і охопленням наукового організму мережею бюрократичної організації. Винятково важливим для режиму було формування нової радянської інтелігенції, позбавленої рис станової належності до старої інтелігенції з її моральними якостями і здатністю мислити автономно і критично (в тому числі оцінюючи політичні реалії). Деформація верстви наукової інтелігенції (як і інших незалежних економічно і інтелектуально верств: селянства, буржуазії, духовенства тощо) було частиною більшовицької соціальної політики «антисоціалізації», тобто нищення усього того, що могло стояти на заваді прискореній модернізації наздоганяючого типу. Як покаже історія, усе це обернеться таки для країни стратегічним відставанням, колосальними і нічим не виправданими жертвами, багаторічною статистичною брехнею і врешті решт – колапсом СРСР.

Як вказував В.Іноземцев, «завдання модернізації – створити такі умови, які не дозволили б у майбутньому виникнути потреби у нових модернізаціях» [11,151]. Цієї головної мети сталінська модернізація 1920–1930-х років не тільки не зуміла досягти, а й взагалі була не спроможною цього зробити навіть за своєю природою.

Література

1. *Морфологія культури: тезаурус* / За ред. проф. В.О.Лозового. – Харків: Право, 2007. – 384 с.
2. *Зимина Л.А., Сычева И.П.* К вопросу о субъекте познания социальных отношений // Вестн. Моск. ун-та. – Сер.12. – 1992. – № 2. – С.21–27.
3. *Налимов В.В.* Канатоходец. Воспоминания. – М.: Издательская группа «Прогресс», 1994. – 456 с.
4. Цит. за: *Ульяновський В.* «В пустелі мені з'явився біс, або про темну мантию Віктора Петрова // Філософ. і соціол. думка. – 1995. – № 1–2. – С.178–190.
5. *Хазанов Б.* Русская интеллигенция. История безответной любви / В кн.: Погружение в трясину (Анатомия застоя). – М.: Прогресс, 1991. – С.632–642.
6. *Колоницкий Б.И.* Интеллигенция в конце XIX – начале XX века: Самосознание современников и исследовательские подходы / В кн.: Из истории русской интеллигенции. Сборник материалов и статей к 100-летию В.Р.Лейкиной – Свирской. – СПб.: «Дмитрий Буланин», 2003. – С.181–200.
7. *Лейкина – Свирская В.Р.* Интеллигенция в России во второй половине XIX века. – М.: Мысль, 1971. – 368 с.
8. *Фуко М.* Интеллектуалы и власть: Избранные политические статьи, выступления и интервью / Пер. с франц. С.Ч.Офертаса под ред. В.П. Визгина и Б.М. Скуратова. – М.: Праксис, 2002. – 384 с.

9. Хевеши М.А. Толковый словарь идеологических и политических терминов советского периода. – М.: Международные отношения, 2002. – 160 с.

10. От составителей / В кн.: *В жерновах революции*. Российская интеллигенция между белыми и красными в пореволюционные годы: Сб. документов и материалов / Под ред. Проф. М.Е. Главацкого. – М.: НП ИД «Русская панорама», 2008.

11. *Иноземцев В.* О невозможности модернизации России / В кн.: Российская модернизация: размышляя о самобытности: Сб. Статей / Ин-т Кеннана; под ред. Э.Паина и О.Волгогоновой. – М.: Три квадрата, 2008. – С.145–163.

Ткаченко В.В. Отечественная наука в условиях догоняющей модернизации 1920–1930-х годов: вопросы методологии исследования

Рассматриваются методологические аспекты исследования развития науки в 20–30-х годах XX в. и анализируются негативные последствия вмешательства партийных и государственных структур в этот процесс в условиях догоняющей модернизации.

Ключевые слова: модернизация, научно-техническая политика, социальная история науки, научная организация труда, акселерация, кумулятивность, прецизионизм.

Tkachenko, V.V. Domestic science in the conditions of overtaking modernization of 1920s – 1930s: questions of methodology of research

Methodological aspects of research of development of a science in 20–30s of XX century are considered and negative consequences of intervention of party and state structures in this process in conditions of overtaking modernization are analyzed.

Key words: modernization, the scientific and technical policy, social history of a science, the scientific organization of labor, acceleration, accumulation, precisionism.